

Sınıf Öğretmeni Adaylarına Göre Öğretim Elemanlarının Demokratik ve Demokratik Olmayan Tutum ve Davranışları (*)

Osman SAMANCI (**)

Gökhan YILDIRIM (***)

Özet: Bir yaşam stili olarak değerlendirilen demokrasi, insanoğlunun var olduğu gündün bugüne dek sürekli bir arayış içinde olduğu ideal yönetim biçimlerinin sonuncusu olarak kabul edilmektedir. Demokrasi siyasal toplum olma yolunda örnek davranış biçimleri oluşturma, bir yaşam biçimi olarak benimsenme, sadece insan haklarına yönelik kavramlara değil aynı zamanda insani değerlere ilişkin kavramlar hakkında da toplum bilinci oluşturma amacı gütmektedir. Günümüzde, demokrasinin ulaşmak istediği bu amaçlara en çok yaklaşan toplumlara bakıldığında bunu en etkili iletişim yolu olan, eğitim ile başardıkları görülmektedir. Dolayısıyla demokrasi eğitiminin verileceği en önemli kurumlar olan okullar, sadece akademik başarıya yönelik eğitim faaliyetlerini değil, aynı zamanda bireylerin demokrasiyi benimseyerek bir yaşam stili haline getirebilecekleri eğitim faaliyetlerini de yapmak durumundadırlar. Bu araştırmada, öğretmen adaylarına göre öğretim elemanlarının demokratik ve demokratik olmayan tutum ve davranışlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma nitel araştırma yöntemlerine göre yürütülmüştür. Araştırmanın örneklemini Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı dördüncü sınıfta öğrenim görmekte olan 110 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplamak amacı ile araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formunda öğretmen adaylarına öğretim elemanlarının sınıf yönetiminde sergiledikleri demokratik ve demokratik olmayan tutum ve davranışları ile ilgili açık uçlu sorular sorulmuştur. Öğretmen adaylarının sorulara verdikleri cevaplar nitel araştırmada kullanılan içerik analizi tekniği ile analiz edilerek tema ve alt temalar şeklinde kategorilere ayrılarak sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, öğretmen adayı, demokrasi eğitimi

*) Bu çalışma 1-3 Eylül tarihleri arasında Yıldız Teknik Üniversitesinde düzenlenen YILDIZ International Conference on Educational Research and Social Sciences sempozyumunda bildiri olarak sunulmuştur.

**) Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı, (e-posta: samanci9@gmail.com)

***) Arş. Gör., Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı, (e-posta: gokhany@atauni.edu.tr)

Democratic and Non-Democratic Attitudes and Behaviors of Faculty Members According to Teacher Candidates

Abstract: Democracy is evaluated as a life style from the existence of humanity until present, and it is regarded as the last ideal management style in an ongoing quest. Democracy creates the sample of behavior to the path of political society, an adoption as a way of life style, not only notions of human rights, but also aims to create awareness about human values related concepts. It has been observed that the closest communities to reach these goals of democracy at present achieve this through education, the most effective communication path. Therefore, schools that are the most important institutions in which democracy education is given are required to complete not only the educational activities for academic success but also educational activities which people can make a way of life style adopting democracy. In this study, it is objected to observe the democratic or non-democratic attitudes and behaviors of faculty members according to prospective teachers. The research is carried out by the methods of qualitative research. 110 students are enrolled in the fourth grade at Ataturk University, Kazim Karabekir Education Faculty, the department of Teacher Education, and the Department of Primary Education. In this study semi-structured interview form created by the researchers was used to collect data. In the form of interview, open-ended questions were asked to teacher candidates about the classroom management of faculty member and their democratic and non-democratic attitudes and behaviors. Their answers to questions were presented in the form of categories as themes and sub-themes by being analyzed by content analysis technique used in qualitative research.

Keywords: democracy, teacher candidates, democracy education

I. Giriş

Modern çağda üzerinde en çok konuşulan ve tartışılan konulardan biri şüphesiz demokrasi kavramıdır. Bir yaşam stili olarak değerlendirilen demokrasi insanoğlunun var olduğu günden bugüne dek sürekli bir arayış içinde olduğu ideal yönetim biçimlerinin sonucusu olarak kabul edilmektedir. Demokrasi, bir anda ortaya çıkmış ve isteyen her toplumun hemen gerçekleştirebileceği bir yönetim ve yaşama biçimi değildir (Kuzgun, 2002). Demokratik yaşam stili toplumda düşünsel olarak belirli bir olgunlaşma sürecini gerektirmektedir. Demokratik bir yönetim biçimi ise demokratik bireylerin var olmasına dayanır (Touraine 1994, Akt: Demirbolat, 1999).

Demokrasi insanı yücelten, geliştiren, bireysel hak ve özgürlükleri güvence altına alan siyasi bir sistem olarak değerlendirilmektedir. Demokrasi sadece insanların birbirleriyle olan ilişkilerini değil, aynı zamanda toplum ve devletle olan ilişkilerini de güvence altına almaktadır. Demokrasi; demokrasiyi yerleştirecek, koruyacak ve güçlendirerek yaşatacak yurttaşların varlığı ile güvencededir. Demokrasiye sahip çıkacak insanlardan oluşmayan

toplumlarda demokrasi yaşayamaz (Gülmez, 1994). Her toplum kendisini geliştirecek ve yaşatacak bireyler yetiştirmeyi amaçlar. Demokratik rejim çerçevesinde düzenlenen ve tanımlanan birey hakları, toplum ve devlet arasındaki ilişkilerin dayandığı ilkelere, toplumlara ve tarihi gelişime bağlı olarak değişebilmektedir. Dolayısıyla bir toplumdaki demokrasinin tanımı, sahip olduğu özellikler, sadece demokrasinin kağıt üzerinde ifadesini bulan özelliklerine göre değil, o toplumun kültürel değerleri açısından da analiz edilmek suretiyle yapılmalıdır. Bu noktadan hareketle demokrasi *birey, toplum ve devlet* kavramları arasındaki ilişkinin kültürel doku içindeki yerine bakılarak anlamlandırılması gereken bir sistemdir (Ural, 1999).

Genel anlamda demokrasi, toplumdaki azınlıkların çoğunluk haline gelebilme hak ve olanaklarının bulunduğu bir çoğunluk yönetimidir. Demokrasi ve baskı kavramının bir arada olamayacağı göz önünde bulundurulduğunda bu tanım çoğunluğun baskı kurduğu bir sistem anlamına gelmemektedir (Kongar, 1993). Demokratik bir toplumu oluşturan bireylerin; insan haklarına saygılı, uzlaşmacı ve hoşgörülü bir kişiliğe; sevgi, saygı, güven gibi değerlerden oluşan sosyal ilişkiler anlayışına; bilimsel esaslara göre çalışan, açık görüşlü, eleştirel ve sorgulayıcı bir zihniyete sahip; sorumluluk bilinci içerisinde hareket eden katılımcı bireyler olması gerekir. Belirtilen bu bireysel özellikler demokrasinin varlığını idame ettirebilmesi ve toplumun huzurlu olabilmesi için gerekli özelliklerdir (Yeşil, 2002). Demokrasinin istenen nitelikleri taşıması, demokratik yönetim kurallarının ve işleyişinin ussal, bilimsel ve evrensel insan haklarına ve hukuka uygun işlemesine bağlıdır (Başaran, 1986).

Demokrasi siyasal toplum olma yolunda örnek davranış biçimleri oluşturma, bir yaşam biçimi olarak benimsenme, sadece insan haklarına yönelik kavramlara değil, aynı zamanda insani değerlere ilişkin kavramlar hakkında da toplum bilinci oluşturma amacı gütmektedir. Günümüzde, demokrasinin ulaşmak istediği bu amaçlara en çok yaklaşan toplumlara bakıldığında bunu en etkili iletişim yolu olan eğitim ile başardıkları görülmektedir.

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda demokrasi eğitimi, Türk Milli Eğitimi'nin temel ilkelerinden biri olarak benimsenmiştir (meb.gov.tr). Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı demokrasi eğitimini, "güçlü ve istikrarlı, hür ve demokratik bir toplum bilincinin gerçekleşmesi ve devam etmesi için, yurttaşların sahip olması gereken demokrasi bilincinin, yurt yönetimine ait bilgi, anlayış ve davranışlarla sorumluluk duygusunun ve manevi değerlere saygının, her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılıp geliştirilmesine çalışılır; ancak, eğitim kurumlarında Anayasa'da ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine aykırı siyasi ve ideolojik telkinler yapılmasına ve bu nitelikteki günlük siyasi olay ve tartışmalara karışılmasına hiçbir şekilde meydan verilmez" şeklinde tanımlamaktadır (meb.gov.tr).

Demokrasi ile eğitim arasındaki ilişkiyi ilk olarak John Dewey, 1916 yılında yayınladığı "Demokrasi ve Eğitim" eserinde ele almıştır. Dewey'e göre eğitimin, bireyin yaşam

biçimine yön vermesi ve buna dönük yöntemleri kullanması gerekmektedir. Dewey, okulda kazanılan bilginin, etkinliklerle ya da mesleklerle bağlantısının kurulması ve yaşamla bütünleşen bir ortamda verilmesi ile bunun sağlanabileceğini savunmuştur (Geray, 1993. Akt: Kaldırım, 2005). Bir toplumun demokratikleşmesi büyük oranda eğitimle ilgilidir. Çünkü bir ülkedeki insanların tutumlarının demokratiklik düzeyi ile o ülkedeki demokrasinin uygulanma düzeyi arasında sıkı bir ilişki vardır. Bu ilişki de eğitimi yakından ilgilendirmektedir (Bülbül, 1989).

Yönetim biçimi olarak demokrasi; “siyasal gücün, halkın egemenliğine dayalı olarak kullanılması” anlamına gelmekte, toplumsal yaşam açısından bakıldığında ise, “bir yaşam felsefesi ve bir yaşam biçimi” olarak görülmektedir. Her iki anlamıyla da demokrasi, demokratik bir eğitimle bireylere kazandırılabilir (Hotaman, 2010). Demokratik eğitim, demokrasinin ilke ve kurallarının, insan hak ve özgürlüklerinin eğitim programlarında açık ya da örtük hedeflere dönüştürülüp, öğrenme yaşantıları yoluyla toplumun genç bireylerine kazandırıldığı eğitimidir. Demokratik eğitim, bağımsız, sorgulayıcı ve çözümleyici bir bakış açısına sahip ve demokrasinin kuralları ile uygulamalarını analiz edebilen yurttaşlar yetiştirmeyi amaçlar (Karakütük, 2001).

Demokratik eğitimin bir diğer amacı da öğrencilerin düşüncelerini özgürce ve başkalarının düşüncelerine saygı duyarak ifade edebilme becerilerini geliştirmektir. Öğrencilerin demokratik kurallar çerçevesinde düşünmeleri, tartışmaları, eleştirmeleri ve eleştirilmeleri, farklı düşüncelere ve çoğunluğa saygı duymaları, hoşgörülü davranmaları, fikirler arasında uzlaşmaya varmaları sağlanmalıdır. Bu etkinliklerin yapıldığı bir ortamda yaşayan bireyler, demokrasinin gerektirdiği bu tutum ve davranışları kendi yaşantıları yoluyla, daha kolay ve daha kalıcı bir şekilde kazanabilirler (Yeşil, 2003). Öğrencilerin özgür ortamlarda, tartışarak, paylaşarak, işbirliği içerisinde etkili eğitim almalarını sağlamak ve demokrasi bilincini geliştirebilmek için, öğretmen, yönetici başta olmak üzere, eğitimi etkileyen ve eğitimden etkilenen herkes sorumluluk almalıdır (Özmen, 2000). Toplumsal olarak demokratik bir yaşam stilini benimseme, daha uygar yaşamının önemli bir koşulu olarak ifade edilebilir.

Demokratik bir kültürün oluşması, eğitimin demokrasi kültürünü yaşatan bir süreç içerisinde devam etmesine bağlıdır. Bu da ancak okul denilen örgütlenmiş sistemlerde olabilir. Demokrasinin bir yaşam stili haline dönüşmesi, sınıflarda demokrasi kültürünün yerleşmesiyle yakından ilişkilidir. Sınıflarda demokrasi eğitiminin yaşam biçimi haline gelmesi, demokrasinin toplumda bir yaşam biçimi haline gelmesinin temel koşuludur (Okutan, 2010). Okulları daha demokratik kurumlar haline getirmek, toplumsal gelişmişliğin ölçütlerinden birisidir. Eğitim kurumlarında tek tip öğrenciler yetiştirmekten öte farklı ve eleştirel düşünen, sorgulayan, hoşgörü sahibi, adil, sorunlara duyarlı ve üretici bireyler yetiştirmek amaçlanmalıdır. Öğrencilere bu özellikleri kazandırmada tek başına teorik bilgi aktarımı yeterli değildir. Bu bakımdan demokratik değerleri bünyesinde barındıran, yaparak yaşayarak öğrenen, demokratik bir kültüre sahip okullarda istenen

özellikte bireyler yetiştirmek daha mümkün görülmektedir. Bu açıdan, yeteneklerinin farkında olup, özgür düşünebilen bireyler yetiştirmek için okullarda demokratik ortamları yaratacak bir kültürün oluşması önem arz etmektedir (Şişman, Güleş ve Dönmez, 2010). Okulların demokrasi kültürünü yaşatan mekânlar olmadığı ülkelerde, demokrasi bilincinin gelişmesini beklemek gerçekçi olmayacaktır. Bu süreçte, öğretmenlerin sahip olduğu tutum ve değerler, özellikle de demokrasiye ilişkin algıları, çocukların demokratik bilgi, beceri ve değerleri kazanmalarında en önemli faktörlerden biridir (Sarı ve Sadık, 2011).

Eğitim sisteminin temel ögesi öğretmendir. Önce öğretmenin insan haklarına, farklılıkların kaçınılmazlığına, hoşgörüyü, demokratik yaşam biçiminin güzelliğine inanması gerekir. Öğretmen, düşünmeyen, suskun, tartışmayan, eleştirmeyen, sorgulamayan, bağımlı, edilgen öğrenci mi; düşünen, eleştiren, tartışan, hayır diyebilen, bağımsız etkin öğrenci mi istemektedir. Öğretmenin bu konudaki seçimi bireyin bireyselleşmesinden, toplumun demokratikleşmesine uzanan bir süreçte olumlu ya da olumsuz çok önemli bir rol oynayacaktır (Demirbolat, 1997) .

Amaç

Bu araştırmada, öğretmen adaylarına göre öğretim elemanlarının demokratik ve demokratik olmayan tutum ve davranışlarının incelenmesi amaçlanmıştır.

II. Yöntem

Bu araştırma nitel araştırma yöntemine göre yürütülmüştür. Nitel araştırmanın herkes tarafından kabul edilen bir tanımını yapmak çok güçtür. Bunun nedeni, “nitel araştırma” kavramının bir şemsiye kavram olarak kullanılmasından ve bu şemsiye kavram altında yer alabilecek birçok kavramın değişik disiplinlerle yakından ilişkili olmasından kaynaklanmaktadır. Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamında gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Araştırmanın örneklemini Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı dördüncü sınıfta öğrenim görmekte olan 110 sınıf öğretmeni adayı oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplamak amacı ile araştırmacılar tarafından oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Öğretmen adaylarının görüşme formuna verdikleri cevaplar tema ve alt temalar şeklinde kategorilere ayrılarak nitel araştırmada kullanılan içerik analizi tekniği ile analiz edilerek sunulmuştur. İçerik analizi, belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yinelenebilir bir teknik olarak tanımlanır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2014). İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavram ve temalara ulaşmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Araştırmadan elde edilen bulguların analizinde çalışma grubunun en az %10'unun ifade ettiği görüşler bulgularda ele alınmıştır.

III. Bulgular

Öğretmen adaylarının görüşlerine göre öğretim elemanlarının demokratik olan ve demokratik olmayan tutum ve davranışlarının araştırıldığı bu çalışmada, öğretmen adaylarının verdikleri cevaplara ilişkin elde edilen verilerin 2 ana tema etrafında şekillenmiştir. Bu temalar:

1. Öğretim elemanlarının demokratik tutum ve davranışları
2. Öğretim elemanlarının demokratik olmayan tutum ve davranışları

A. Öğretim Elemanlarının Demokratik Tutum ve Davranışları

Araştırmaya katılan sınıf öğretmeni adaylarının öğretim elemanlarının demokratik tutum ve davranışları ile görüşleri incelendiğinde ön plana dört davranış çıkmaktadır. Bunlar;

- Özgür düşünce ve ifade ortamı oluşturma,
- Adil davranma,
- Alınan kararlarda sınıf katılıma önem verme,
- Öğrencileri etkin dinleme

Öğretmen adayları öğretim elemanlarının sınıfta, herkesin düşüncelerini rahatça ifade edebilecekleri bir ortam oluşturmalarını, farklı düşüncelere karşı hoşgörülü olmalarını ve sınıfta özgür bir düşünce ortamının oluşturulmasını en önemli demokratik tutum ve davranışlar olarak ifade etmişlerdir. Öğretmen adaylarının özgür düşünce ve ifade ortamı oluşturma ile ilgili görüşleri aşağıdaki gibi özetlenebilir.

“Dersimize gelen hocalarımızın bizleri ön yargısız bir biçimde, eleştirmeden düşüncelerimize önem vermeleri ve sınıfta her arkadaşımızın düşüncesini özgürce ifade etmelerine ortam hazırlayan bir tutum ve davranış sergilemeleri demokrasi açısından dikkatimizi çeken en önemli tutum ve davranışlar olarak ifade edilebilir.” (51. Ö. A.) (9. Ö. A.) (25. Ö. A.)

Sınıf öğretmeni adayları öğretim elemanlarının herkese eşit davranmalarını, not vermede hiçbir öğrenciye ayrımcılık göstermemelerini, tutum ve davranışlarında tarafsızlıklarını koruyabilmelerini adil davranışlar arasında değerlendirmişlerdir. Öğretmen adaylarının adil davranma ile ilgili ön plana çıkan görüşleri aşağıda özetlenmiştir.

“Derste aynı davranışları sergileyen farklı kişilere aynı tutum ve davranışlarla yaklaşılması, gerek sınavlarda gerekse ders sunumlarında öğretim elemanları tarafından sergilenen tutumlar ve değerlendirme kriterlerinin öğrenciden öğrenciye farklılık göstermemesi herkesin

kendisini eşit hissetmesi bakımından son derece önemli bir demokratik davranıştır.”(7. Ö.A.)(25. Ö.A.)(43. Ö.A.)

Araştırmaya katılan öğretmen adayları sınıfta alınan kararlarda öğrencilerin katılımını demokratik tutum ve davranışlar arasında göstermişlerdir. Öğretmen adayları öğretim elemanlarının toplu bir karar alınırken tüm sınıfı sürece dahil etmelerini, sınavların yapılaş biçiminde ve derslerin işleniş biçimini belirleme sürecinde tüm sınıfın görüşünü aldıktan sonra bir karara varmalarını demokratik tutum ve davranışlar açısından önemli bulmaktadırlar. Öğretmen adaylarının alınan kararlarda sınıf katılımına önem verme ile ilgili bireysel anlamda ifade ettikleri görüşler kısaca şöyle özetlenebilir.

“Sınav tarihlerinin ayarlanmasında, sınavların nasıl yapılacağı konusunda bizden görüşler alınmasında, tüm sınıfın alınan kararlara dahil edilerek ortak kararlar doğrultusunda hareket edilmesi için yoğun çaba gösteren ve derste soru-cevap tekniği ile sınıftaki tüm öğrencilerin derse katılımını sağlayan hocalarımızın bu davranışları, çoğulcu katılım açısından son derece önemlidir.” (30. Ö. A.) (21. Ö. A.) (3. Ö. A.)

Öğretmen adayları öğretim elemanlarının, öğrencilerin düşüncelerine değer vermemelerini, kendilerini sabırla ve objektif dinlemelerini, öğrencilerin hassasiyetlerine dikkat etmelerini, öğrencilerin düşüncelerini kendi düşüncelerine aykırı olsa bile sonuna kadar dinlemelerini demokratik tutum ve davranışlar arasında göstermektedirler. Öğretmenin adaylarının öğrenciyi etkin dinleme ile ilgili ifade ettikleri görüşlerin bazıları aşağıda özetlenmiştir.

“Derslerimize gelen hocalarımızın sınıfta kendilerine sorulan sorularda ve bu sorulara verdikleri cevaplarda öğrencilerin hassasiyetlerini göz önünde bulunduran tutum ve davranışları ile olumlu ve demokratik bir sınıf iklimi oluşturarak öğrenci düşüncelerini önemsediklerini göstermektedirler. Düşüncelerini ifade eden arkadaşlarımıza hocalarımızın zaman ayırarak onları sabırla dinlemeleri ve sorunlarına çözüm bulmaya çalışmaları da demokratik tutum ve davranışlar açısından dikkate değer bulunmaktadır.. (36. Ö. A.)(41. Ö. A.)

Araştırmaya katılan sınıf öğretmeni adaylarının görüşlerinden elde edilen bulgular özgür düşünce ve ifade ortamı oluşturma, adil davranma, alınan kararlarda sınıf katılımına önem verme ve öğrencileri etkin dinleme gibi öğretim elemanları tutum ve davranışlarının demokratik tutum ve davranışlar olarak algılandığını ortaya koymaktadır.

A. Öğretim Elemanları Demokratik Olmayan Tutum ve Davranışları

Araştırmaya katılan sınıf öğretmeni adaylarının görüşme formuna verdikleri cevaplar

doğrultusunda yapılan analiz sonucunda öğretim elemanlarının demokratik olmayan tutum ve davranışları üç başlık altında toplanmıştır. Bunlar;

- Öğrenciler arasında ayrımcılık yapma,
- Öğrencilerin düşüncelerini önemsememe,
- Otoriter davranışlar sergileme.

Araştırmaya katılan öğretmen adayları derslerine gelen öğretim elemanlarının not ve devamsızlık konularında, sınıf içi görevlendirmelerde öğrenciler arasında ayrımcılık yapmalarını demokratik olmayan tutum ve davranışlar olarak vurgulamışlardır. Bazı öğretmen adaylarının bu yöndeki bireysel görüşleri aşağıda kısaca ifade edilmiştir.

“Derslerimize gelen hocalarımızın bazı öğrencilere daha fazla ilgi ve anlayış göstermeleri, değerlendirmede objektif kriterlere göre davranmamaları, farklı düşüncede olan öğrencileri sınıf içerisinde eleştirmeleri ve devam devamsızlık konusunda adil davranmamaları demokratik tutum ve davranışlarla fazla bağdaşmamaktadır. (9. Ö. A.) (11. Ö. A.) (13. Ö. A.)

Sınıf öğretmeni adaylarının görüşlerinden elde edilen bulgulara göre öğretim elemanlarının öğrencilerin düşüncelerini önemsememe davranışları demokratik olmayan tutum ve davranışlar olarak değerlendirilmektedir. Öğretmen adayları öğrencilerinin düşüncelerini dinlemeyen, öğrenci düşüncelerine karşı fazla eleştirel yaklaşan ve öğrencilere söz hakkı vermeyen öğretim elemanlarının tutum ve davranışlarının öğrenci düşüncelerini önemsememe olarak vurgulamışlardır. Öğretmen adaylarının öğrenci düşüncelerini önemsememe davranışları ile ilgili belirttiği görüşler aşağıda özetlenmiştir.

“Öğretim elemanlarının derste söz alıp konuşan arkadaşlarımızın sözünü yarıda kesmesi, öğrenciler tarafından alınan çoğul kararlara uymaması ve öğrenci düşüncelerini önemsememesi sınıfta öğretim elemanına karşı olumsuz bir algı oluşturmaktadır. (13.Ö. A.)(15. Ö. A.) (39. Ö. A.)

Araştırmaya katılan öğretmen adayları derslerine gelen öğretim elemanlarının sınıf içi ve sınıf dışında gösterdikleri otoriter davranışları demokratik tutumlar açısından eleştirmektedirler. Öğretmen adaylarına göre öğretim elemanlarının, kendi düşüncelerini empoze etmeye çalışmaları, ders işleme yöntemlerini değiştirmemeleri, öğrencilerde ders geçeme ile ilgili oluşturdukları kaygıları otoriter davranışlar olarak görmektedirler. Öğretmen adaylarının öğretim elemanlarını bazı otoriter davranışları ile ilgili bireysel görüşleri aşağıda özetlenmiştir.

“Öğrencilerin öğretim elemanları karşısında düşüncelerini çekinmeden ifade edememeleri, öğretim elemanlarının sınıf içerisindeki baskın ta-

vırları, öğrencilerin sınıf içindeki olumsuz davranışlarına yönelik sert tepkilerinin olduğu bir sınıf ortamında orijinal fikirlerin tartışılması ve üretilmesi mümkün değildir.” (15. Ö. A.) (5. Ö. A.)

Araştırmadan elde edilen bulgular öğretim elemanlarının ayrımcılık yapmalarının, öğrenci düşüncelerini önemsememelerinin ve otoriter davranışlar sergilemelerinin, öğrenciler tarafından demokratik olmayan tutum ve davranışlar olarak algılandığı söylenebilir.

IV. Sonuç ve Tartışma

Sınıf öğretmeni adaylarının görüşlerine göre öğretim elemanlarının demokratik ve demokratik olmayan tutum ve davranışlarının incelendiği bu araştırmada öğretim elemanlarının demokratik ve demokratik olmayan bazı tutum ve davranışlara sahip olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Araştırmaya katılan sınıf öğretmeni adayları sınıfta özgür düşünce ve ifade ortamı oluşturmayı, adil davranmayı, alınan kararlarda sınıf katılımına önem vermeyi ve öğrencileri etkin dinlemeyi demokratik tutum ve davranışlar olarak ifade etmişlerdir.

Öğretmen adayları öğretim elemanlarının sınıfta özgür düşünce ve ifade ortamı oluşturma tutum ve davranışlarını önemli demokratik tutum ve davranışlar olarak vurgulamışlardır. Türkbay (2005) ve Özmen (2000) tarafından yapılan araştırmalarda üniversite öğrencilerinin özgürlük, hoşgörü, uzlaşma gibi temel demokratik tutum ve davranışları içeren değerleri daha fazla benimsediği ve öğrencilerin özgür ortamlarda, tartışarak, paylaşarak, işbirliği içerisinde etkili eğitim almalarını sağlamak ve demokrasi bilincini geliştirebilmek için, öğretmen, yönetici başta olmak üzere, eğitimi etkileyen ve eğitimden etkilenen herkesin sorumluluk almasının gerekliliğine değinilmiştir. Araştırmadan elde edilen ışığında, öğrencilerin kendilerini özgür hissettikleri ortamların verimliliği ve derse karşı motivasyonu arttırdığını söyleyebiliriz. Bu anlamda özgür düşünce ve ifade ortamının model bir demokratik tutum olarak yerleştirilmesi ve öğrencilere benimsetilmesi önemli görülebilir.

Sınıf öğretmeni adayları, her bireye eşit davranılması gerektiğini, adaletin sağlanmasının objektif değerlendirilme açısından önemli olduğunu ve aynı davranışlara farklı tutum ve davranışlarla yaklaşılması gerektiğini vurgulamışlardır. Williams, Cate ve O'Hair (2009) yapmış oldukları çalışmalarında öğretim sürecinde öğrenciler arasındaki bireysel farklılıkların dikkate alınarak, öğrenmeyi kolaylaştırma ve öğrenciler arasındaki eşitliği ve adaleti sağlamaya ilişkin uygulamaların, öğretmen tarafından planlanacağını ve bu amaçla araştırma ve söylemlerin sorun çözme üzerine yoğunlaşmakta olup öğrenme ve öğretme sürecinde adil olma davranışının ön planda olması gerektiği üzerinde durmuştur. Demirbolat (1999) ise öğrenciyi gerçek anlamda iyi tanımadan belli kategorilere yerleştirilmesinin demokratik eğitim adına eksik bir düşünce olacağını vurgulamaktadır. Eğitim kurumlarında öğrencilere eşit davranma, not vermede ayrımcılık yapmama ve

tutum ve davranışlarla tarafsızlığını koruyabilme, öğretmen ve öğretim elemanlarının en önemli demokratik tutum ve davranışları arasında görülmektedir.

Öğretmen adayları öğretim elemanlarının toplu bir karar alınırken tüm sınıfı sürece dahil etmelerini, öğretim elemanını ders katılımına önem vermesini, sınavların yapılış biçiminde ve derslerin işleniş biçimini belirleme sürecinde sınıfla birlikte hareket etmelerini demokratik tutum ve davranışlar olarak değerlendirmişlerdir.

Demokratik okullar, öğretmen ve öğrencilerin ortak karar aldıkları, planlama yaptıkları ve farklı görüşlerin desteklendiği yerler olmalıdır (Rainer ve Guyton, 1999). Okul, demokratik değer ve ideallerin içinde geliştiği, yaşandığı ve yaşatıldığı bir yer olarak tanımlanır. Okul toplumunu oluşturan üyeler, sosyal etkileşim ve diyaloga bağlı olarak okul yaşamının sosyal gerçeklerini birlikte inşa ederler (Şişman, Güleş ve Dönmez, 2010).

Öğrencileri etkin dinleme, öğretmen adayları tarafından demokratik tutum ve davranışlar olarak kabul edilen önemli göstergelerden biri olmuştur. Öğretim elemanlarının öğrencilerin düşüncelerine değer vermeleri, öğrencilerin hassasiyetlerine dikkat etmeleri, öğrencilerin düşüncelerini sonuna kadar sabırla ve saygıyla dinleyebilmeleri öğrenciler tarafından kabul görmektedir. Kongar'ın da (1997) belirttiği gibi demokrasi kültürünün temelinde önce *kendine saygı*, sonra da bu saygının *insana saygı* biçimine dönüştürülmesi yer almaktadır. Yeşil (2003) tarafından yapılan araştırmada da öğrencilerin demokratik kurallar çerçevesinde düşünmeleri, tartışmaları, eleştirmeleri ve eleştirilmeleri, farklı düşüncelere ve çoğunluğa saygı duymaları, hoşgörülü davranmaları, fikirler arasında uzlaşmaya varmaları gibi demokratik tutum ve davranışların sağlanmasının gerekliliğini ve bu etkinliklerin yapıldığı bir ortamda yaşayan bireylerin, demokrasinin gerektirdiği bu tutum ve davranışları kendi yaşantıları yoluyla, daha kolay ve daha kalıcı bir şekilde kazanılabileceğini vurgulanmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgular, öğretim elemanlarının bazı davranışlarının demokratik tutum ve davranışlarla ilişkili olmadığını göstermiştir. Sınıf öğretmeni adayları öncelikle öğretim elemanlarının ayrımcılık yapmasının demokratik tutum ve davranışlarla bağdaşmayacağını ifade etmişlerdir. Araştırmadan elde edilen bulgulara bakıldığında öğretmen adayları öğretim elemanlarının ayrımcılık yapma davranışlarını, öğrenci düşüncesini önemsememelerini ve sınıfta otoriter davranışlar sergilemelerini öğretim elemanlarının demokratik olmayan tutum ve davranışları arasında göstermişlerdir. Aydoğan ve Kukul'a (2003) göre öğretmenler ve öğretim elemanları, sınıf içinde herhangi bir olaydan dolayı azınlıkta kalan öğrencilerin görüşlerini daha fazla dikkate almalı ve bu görüşlerin tartışılmasına olanak sağlamalıdır. Born (1996) eğitimde eşitliğin herkesin aynı okullara gitmesini sağlamak değil, her öğrencinin kendi yetenekleri doğrultusunda geliştirilmesine, başarılı olmasına eşit katkıda bulunmak olduğunu belirtmiştir (Akt: Demirbolat, 1999). Demokratik eğitimde temel ilkelerden biri öğrenciler arasında sınıf, yaş, ırk ve cinsiyet ayrımı gözetmeksizin bireysel özelliklere saygı duyarak ve her bireyin ayrı bir dünya olduğunu göz önünde bulundurarak yapılan eğitimidir.

Sınıf öğretmeni adayları öğretim elemanlarının öğrencilerin düşüncelerini önemsememe davranışlarını demokratik olmayan tutum ve davranışlar olarak görmektedirler. Öğretim elemanlarının öğrencilerinin düşüncelerini dinlememesi, öğrencilere karşı eleştirel yaklaşması ve söz hakkı vermemeleri öğretmen adayları tarafından anti demokratik tutum ve davranışlar olarak algılanmaktadır. Büyükkaragöz ve Kesici' ye (1998) göre öğretmen hoşgörü ve sabır içinde çocukların duygularını kabul etmeli, yargılamayan bir ses tonu ile sorunları söze dökülmeli, öğrenci olumsuz bir tavır sergilediğinde kısa, öz ve aşığılamayan bir tavır sergilemeli, öğrencilere farklı öğrenme yöntemleri sunabilmeli, uyarılarını en az kelime ile yapabilmeli, öğrencilerin uygun davranışlarını görebilmeli ve bunları belirtebilmelidir.

Araştırma sonuçlarına göre öğretmen adayları öğretim elemanlarının kendi düşüncelerini empoze etmeye çalışmalarını, ders işleme yöntemlerini değiştirmemelerini ve sınıf içi ve sınıf dışında gösterdikleri otoriter davranışları demokratik bulmamaktadırlar. Kongar'a (1993) göre demokrasi ve baskı kavramının bir arada olmasının mümkün olmayacağını, böyle bir durumda demokrasinin çoğunluğun baskı kurduğu bir rejim olacağını belirtmiştir.

Hizmet öncesi eğitimlerinde demokrasiyi içselleştirememiş öğretmen adaylarının, meslek hayatına atıldıktan sonra sınıflarında demokrasinin yaşandığı ortamlar yaratmaları beklenemez. Branşı ve görev alacağı eğitim tür ve kademesi ne olursa olsun tüm öğretmen adaylarının, demokratik değerlere sahip bireyler olarak yetişmeleri, okullarda demokrasi kültürünün oluşturulabilmesi için oldukça önemlidir. Öğretmen adaylarının demokrasi anlayışlarını geliştirme ve demokrasiyi bir yaşam biçimi olarak benimsemelerini sağlama konusunda yapılacak her araştırma, öğretmen yetiştirme programlarının geliştirilmesi ve uygulanmasına katkı sağlayacaktır (Yüksel ve diğerleri, 2013).

V. Öneriler

Sınıf öğretmen adaylarının görüşlerine göre öğretim elemanlarının hem demokratik hem de demokratik olmayan tutum ve davranışlarının incelendiği bu çalışmada elde edilen bulgular ışığında aşağıdaki öneriler getirilebilir:

1. Yükseköğretim kurumlarındaki tüm fakültelerde özellikle geleceğin öğretmenlerini yetiştiren eğitim fakültelerinde demokrasi eğitimi üzerinde durulmalı, öğretim elemanları özellikle tutum ve davranışlarıyla öğretmen adaylarına örnek olmalıdırlar.
2. Eğitim fakültelerinde öğrenim gören öğretmen adaylarının demokrasiye bakış açıları iyi bir şekilde analiz edilmeli ve demokratik yaşamın önemini kavramalarına yönelik çalışmalar yapılmalıdır.
3. Demokrasi ve demokrasi eğitimi, sadece teorik aşamada kalmayarak uygulamada da yaşam biçimi haline getirilmeli ve bu davranışlarla öğretmenler ve öğretim elemanları öğrencilere model olmalıdır.

4. Öğretmenlerin ve öğretim elemanlarının sınıf içi demokratik tutum ve davranışlara dair yeterliliklerinin artırılması için demokratik eğitimi konusunda sürekli hizmetiçi eğitim programı yapılmalıdır.
5. Demokrasi eğitimi, aile bilinçlendirmeleriyle ailede başlamalı ve tüm formal ve informal eğitim sistemi içinde her düzeyde verilmelidir.

VI. Kaynakça

- Aydoğan, İ. ve Kukul, F. (2003). "Öğretmenler ile Öğretim Üyelerinin Demokratik Davranışlarının Analizi". *Eğitim Araştırmaları*, 3 (11), 23-32.
- Başaran, İ.E. (1986). "Demokrat Öğrenci Nasıl Yetiştirilir". *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 19(1-2).
- Born, D. (1996). *Fransız Eğitim Sisteminde Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi Tasarımı ve Bu Tasarımın Yurttaşın Oluşumuna Katkısı: Dersimiz Yurttaşlık*. (Çev. Turhan Ilgaz), İstanbul: Kesit Yayıncılık..
- Bülbül, S. (1989). Demokrasi için eğitim. *Demokrasi Eğitiminde Öneriler (Panel II)*. Ankara: TED Yayınları.
- Büyükkaragöz, S. ve Üre, Ö. (1994). "Öğretmen Yetiştiren Yükseköğretim Kurumlarındaki Öğrencilerin Demokratik Tutumları Araştırması". *Türk Demokrasi Vakfı Bülteni*, (19), 29-41.
- Büyükkaragöz, S. ve Kesici, Ş. (1996). "Öğretmenlerin Hoşgörü ve Demokratik Tutumları". *Eğitim Yönetimi Dergisi*, 2(3), 353-365.
- Büyükkaragöz, S. ve Kesici, Ş. (1998). *Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitimi*. Ankara: Türk Demokrasi Vakfı.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Çarıkcı, S. ve Er, K. O. (2010). "Balıkesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi'nde Öğrenim Gören Öğretmen Adaylarının İnsan Hakları Eğitimine Yönelik Tutumları". *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(24), 54-69.
- Demirbolat, A. (1997). *Eğitim-Demokrasi İlişkisi. Demokrasi ve İnsan Hakları. Eğitim Bilime Giriş*. 139-166. Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları
- Demirbolat, A. O. (1999). "Demokrasi ve Demokratik Eğitim". *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 18, 229-244.
- Geray, C. (1993). "İnsan Hakları İçin Eğitim". *İnsan Hakları Yıllığı*, 15.
- Gülmez, M. (1994). *İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

- Hotaman, D. (2010). "Demokratik Eğitim: Demokratik Bir Eğitim Programı". *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, 3 (1), 29-42.
- Kaldırım, E. (2005). "İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Demokrasi Algıları". *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(3), 143-162.
- Karakütük, K. (2001). *Demokratik Laik Eğitim (Çağdaş Toplum Olmanın Yolu)*. Ankara: Anı Yayıncılık
- Kongar, E. (1993). *Demokrasi ve Kültür*. (2. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kuzgun, Y. (2002). *Eğitimde Kendini Gerçekleştirme. Sınıfta Demokrasi* (Ed. A. Şimşek). (3. baskı). Ankara: Eğitim -Sen Yayınları.
- Milli Eğitim Temel Kanunu. <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/88.html>. Erişim Tarihi: 19.08.2014
- Okutan, M. (2010). "Türk Eğitim Sisteminde Demokrasi Eğitimi". *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 18.08.14 www.insanbilimleri.com adresinden alınmıştır.
- Özmen, F. (2000). "Etkili Eğitimin Gerçekleştirilmesinde Demokratik Bir Lider Olarak Öğretmen". *II. Ulusal Öğretmen Yetiştirme Sempozyumu*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Çanakkale.
- Rainer, J. ve Guyton, E. (1999). "Democratic Practices in Teacher Education and the Elementary Classroom" [İlköğretim Sınıflarında ve Öğretmen Eğitiminde Demokrasi Uygulamaları]. *Teaching and Teacher Education*, 15, 121-132.
- Sarı, M., ve Sadık, F. (2011). "Öğretmen Adaylarının Demokrasi Algıları (Çukurova Üniversitesi Örneği)". *I. Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Kongresi*. 5-8 Ekim, Eskişehir.
- Şişman, M., Güleş, H., ve Dönmez, A. (2010). "Demokratik Bir Okul Kültürü İçin Yeterlilikler Çerçevesi". *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 167-182. Touraine, A. (1997). *Demokrasi Nedir?*. (Çev. Olcay Kunal) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Türkbay, R. A. (2005). "Üniversite Öğrencilerinin Demokratik Tutum ve Değerleri Üzerine Bir Araştırma (Pamukkale Üniversitesi Örneği)". (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ural, Ş. (1999). "Demokrasi Kavramı, Toplumsal Değerler ve Birey". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 52(1), 451-459.
- Yeşil, R. (2002). *Okul ve Ailede İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınevi.

- Yeşil, R. (2003). “Demokratik Eğitim Ortamının İnsan Hakları Temeli”. *G.Ü. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 45-54.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Yüksel, İ., Bağcı, Ş., ve Vatansever, E. (2013). “İlköğretim Son Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Değerlere Sahip Olma Düzeylerinin Belirlenmesi”. *Journal of Social Sciences*. 6(12).
- Williams, L., Cate, J. ve O'Hair, M. J. (2009). “The Boundary-Spanning Role Of Democratic Learning Communities: Implementing The Ideals” [Demokratik Öğrenme Toplamlarının Sınır-Kapsayıcı Roller: İdeallerin Uygulanması]. *Educational Management Administration & Leadership*, 37(4), 452- 472.